

Εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού

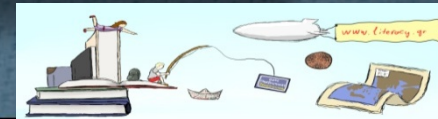
Μαρία Χατζηνικολάου
Μεταπτυχιακή φοιτήτρια εφαρμοσμένης γλωσσολογίας Α.Π.Θ.

Η παρουσίαση αναπτύχθηκε για την ψηφιακή πλατφόρμα
'Ταξίδι στον γραμματισμό'

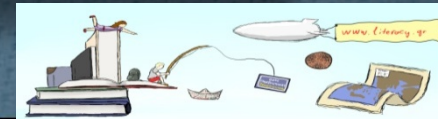
Συνοπτική παρουσίαση

- ο Τι είναι ο ψηφιακός γραμματισμός;
- ο Θεωρητικά ρεύματα γύρω από τις πρακτικές γραμματισμού.
- ο James Paul Gee, N.L.S., το νέο θεωρητικό ρεύμα γύρω από τον ψηφιακό εξωσχολικό γραμματισμό
- ο Διάκριση ψηφιακού και συμβατικού εξωσχολικού γραμματισμού
- ο Σχολικού τύπου εξωσχολικές πρακτικές
- ο Εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές
- ο Παράγοντες ενεργοποίησης εξωσχολικών ψηφιακών πρακτικών
- ο Το σχολείο και η ενσωμάτωση των εξωσχολικών ψηφιακών πρακτικών
- ο Βιβλιογραφία

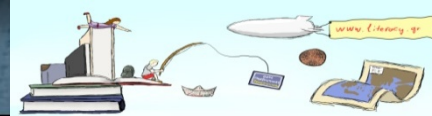
Τι είναι ο « ψηφιακός γραμματισμός»

- ο Σύμφωνα με τη νέα τάξη πραγμάτων που έχει διαμορφωθεί με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών, δηλαδή με την αξιοποίησή τους «σε κάθε πτυχή της νέας οικονομίας, της γνώσης και των υπηρεσιών», οι υπολογιστές χρησιμοποιούνται πλέον παράλληλα με τα συμβατικά μέσα (χαρτί, μολύβι, έντυπο). Αυτό έχει ως απόρροια «ο υπολογιστής να αποτελεί πλέον ένα από τα κυρίαρχα μέσα για γράψιμο, διάβασμα κι επικοινωνία» σε όλα τα πεδία της κοινωνικής ζωής (εργασία, εκπαίδευση, ψυχαγωγία κ.α.). Υπ' αυτή την έννοια δεν θα μπορούσαμε παρά να αποκαλούμε ψηφιακό γραμματισμό την γραφή ψηφιακών κειμένων, την ανάγνωση ψηφιακών εντύπων και την επικοινωνία με ψηφιακά μέσα.

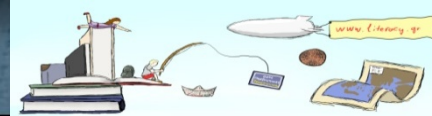
Ο υπολογιστής ως ένα από τα παγκοσμίως διαδεδομένα μέσα γραμματισμού

- ο Εφόσον ο υπολογιστής αποτελεί ένα από τα πιο διαδεδομένα μέσα γραμματισμού (ανάγνωσης, γραφής, επικοινωνίας), οι μελέτες και οι έρευνες γύρω από τις ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού θα πρέπει να εστιάζουν όχι μόνο ως προς την τεχνική διάσταση αλλά και με βάση τη σύγχρονη εκπαιδευτική και επικοινωνιακή διάσταση που αναπτύσσεται.

Θεωρητικά ρεύματα γύρω από το ζήτημα του γραμματισμού 1.

- ο Σύμφωνα με τις πρόσφατες συζητήσεις πάνω στη θεωρία των Πολυγραμματισμών οι οποίες αφορούν την εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και την ίδια τη διαδικασία της μάθησης, αντιλαμβανόμαστε πως ο γραμματισμός δεν είναι μία μονόδρομη διαδικασία που αφορά το σχολικό περιβάλλον.
- ο Σύγχρονες μελέτες και έρευνες γύρω από το θεωρητικό πλαίσιο των Πολυγραμματισμών, απέδειξαν πως τα παιδιά είτε της πρωτοβάθμιας είτε της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καταπιάνονται με διάφορες τυπικού ή ημιτυπικού χαρακτήρα πρακτικές γραμματισμού, εκτός της σχολικής τάξης αλλά κι εκτός του αναλυτικού προγράμματος.

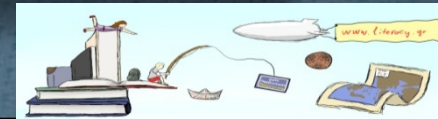
Θεωρητικά ρεύματα γύρω από το ζήτημα του γραμματισμού 2.

- ο Τα δεδομένα μάλιστα των διάφορων αυτών ερευνών αποκαλύπτουν πως οι εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού των παιδιών, κυρίως στην Ελλάδα, είναι σαφώς περισσότερες και σε κάποιες περιπτώσεις κυριαρχούν μάλιστα των σχολικών πρακτικών γραμματισμού, αρκεί να αντιληφθούμε τι μπορεί να κάνει ένα παιδί εκτός του ελληνικού σχολικού περιβάλλοντος.
- ο Έτσι σύμφωνα με το ρεύμα των Πολυγραμματισμών αντιλαμβανόμαστε ότι ο γραμματισμός δεν έχει ως επίκεντρο τη σχολική εκπαίδευση αλλά κάθε κοινωνική πρακτική η οποία περιλαμβάνει ένα συμβάν γραμματισμού. (Οι έννοιες συμβάν γραμματισμού και κοινωνική πρακτική όπως σημειώνονται στις εθνογραφικές έρευνες της Heath (1983) αλλά και του Baynham (2002).

Ο James Paul Gee, N.L.S., το νέο θεωρητικό ρεύμα γύρω από τον ψηφιακό εξωσχολικό γραμματισμό

- ο Στα πλαίσια, λοιπόν του θεωρητικού ρεύματος των Πολυγραμματισμών, δημιουργήθηκε το ρεύμα των New Literacies Studies (NLS) από τον James Paul Gee (2003). Ο Gee ασχολήθηκε επισταμένως με τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού ανάλογα με το πεδίο (field) ενασχόλησης και δραστηριότητας των παιδιών (ηλεκτρονικά παιχνίδια, επικοινωνιακές ψηφιακές πρακτικές, συμβατικό διάβασμα εξωσχολικών βιβλίων κ.α.).
- ο Έτσι, διαμορφώθηκαν κυρίως εθνογραφικές ποιοτικές έρευνες (μελέτες περίπτωσης) οι οποίες ερευνούν με τη βοήθεια της κοινωνικής σημειωτικής την καταγραφή όλων των ενδεχόμενων πρακτικών γραμματισμού στις οποίες μπορεί να εμπλέκεται ένα παιδί ή ένας έφηβος κατά τη διάρκεια του εξωσχολικού του χρόνου.

Συμβατικές εξωσχολικές πρακτικές και ψηφιακές εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού

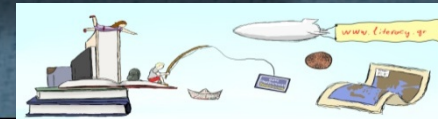
- ο Στα πλαίσια της διευκόλυνσης της κατάταξης των εξωσχολικών πρακτικών αλλά και της μεγαλύτερης και πιο βαθιάς μελέτης αυτών γίνεται μία σειρά διαχωρισμών των πρακτικών γραμματισμού στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά.
- ο Έτσι κατηγοριοποιούμε τις εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού σε:
  - ο **Συμβατικές** (αυτές δηλαδή που εμπεριέχουν την ανάγνωση και τη γραφή με συμβατικά μέσα, όπως την ανάγνωση ενός εξωσχολικού βιβλίου σε συμβατική μορφή, είτε με τη γραφή των ασκήσεων στα πλαίσια της μελέτης για το σχολείο, είτε με τη συμβατική αλληλογραφία των παιδιών κ.α.).
  - ο **Ψηφιακές** (αυτές δηλαδή που εμπεριέχουν τη χρήση ψηφιακών μέσων όπως την ανάγνωση ενός βιβλίου από διαδικτυακή ιστοσελίδα, είτε τις επικοινωνιακές πρακτικές μέσω των νέων περιβαλλόντων άμεσης επικοινωνίας, τύπου MSN/ Facebook, είτε το ηλεκτρονικό παιχνίδι σε ψηφιακές κονσόλες κ.α.).

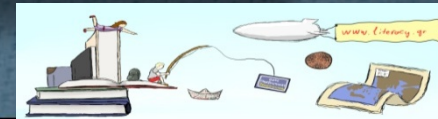
Περαιτέρω κατηγοριοποίηση...

- ο Για την ολοένα πιο βαθειά κατανόηση των εξωσχολικών πρακτικών των παιδιών και των εφήβων, οι οποίες με το web2 τείνουν να γίνουν «αμέτρητες», χρειάζεται μία επιπλέον κατηγοριοποίησή τους σε σχολικού τύπου εξωσχολικές πρακτικές και πλήρως εξωσχολικού τύπου πρακτικές.
- ο Σύμφωνα με αυτήν την κατηγοριοποίηση έχουμε:
  - ο Τις **σχολικού τύπου εξωσχολικές πρακτικές** οι οποίες μπορεί να είτε **συμβατικές** (δηλαδή η γραφή και η ανάγνωση των μαθημάτων της επόμενης ημέρας) είτε **ψηφιακές** (δηλαδή ανάγνωση των σχολικών βιβλίων μέσω ίντερνετ, την υλοποίηση μίας εργασίας σε ψηφιακή μορφή, την επίλυση ασκήσεων σε κλειστού και ανοιχτού τύπου λογισμικά τα οποία παρέχονται από το σχολείο, την αναζήτηση πληροφοριών μέσω των μηχανών αναζήτησης του διαδικτύου).
  - ο Τις πλήρως εξωσχολικές πρακτικές γραμματισμού οι οποίες και αυτές είναι είτε **συμβατικού χαρακτήρα** (ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων, ανάγνωση περιοδικών, αλληλογραφία συμβατικής μορφής, συγγραφή ενός έργου κ.α.) είτε **ψηφιακού** (ανάγνωση κειμένων μέσω ίντερνετ, παρακολούθηση κάποιου Blog, ηλεκτρονικό email, ανταλλαγή άμεσων μηνυμάτων σε ειδικά διαμορφωμένα περιβάλλοντα άμεσης επικοινωνίας κ.α.)

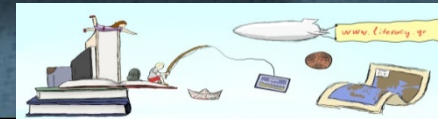

Οι εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές

- ο Πιο συγκεκριμένα και πατώντας πάνω στις εξελίξεις της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας, η κατηγοριοποίηση των εξωσχολικών ψηφιακών πρακτικών στις οποίες εμπλέκονται τα παιδιά σήμερα είναι μία αρκετά δύσκολη διαδικασία.
- ο Σε αυτήν την παρουσίαση στοχεύουμε στο να μπορέσουμε να αντιληφθούμε τι πραγματικά μπορεί να κάνει ένα παιδί στον εξωσχολικό του χρόνο με στόχο να υπάρξει μία σαφής αλλαγή προς την κατεύθυνση της καλύτερης αξιοποίησης των ΤΠΕ στο σχολικό περιβάλλον, καθώς αρκετοί δάσκαλοι κι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν είτε τα παιδιά σαν αρχάριους μπροστά στις ΤΠΕ, είτε αντιμετωπίζουν τις ΤΠΕ πλήρως εργαλειακά, ενώ η αλήθεια φαίνεται να είναι πως τα παιδιά αντιμετωπίζουν ολοένα και πιο κριτικά τις νέες τεχνολογίες και τις πρακτικές γραμματισμού μέσα από αυτές, καθώς φαίνεται να αποτελούν ένα μεγάλο κομμάτι της ζωής τους.

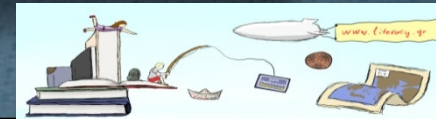

- ο Υπ αυτήν την έννοια, μελετάμε τις εξωσχολικές πρακτικές των παιδιών και των εφήβων όχι ως αυτόνομα και απομονωμένα περιστατικά αλλά σαν κοινωνικές πρακτικές στα πλαίσια της κοινωνικής σημειωτικής, προσπαθώντας να βρούμε όλους εκείνους τους μηχανισμούς οι οποίοι ενεργοποιούν αλλά και έχουν άμεση επιρροή στις πρακτικές γραμματισμού/ γραμματισμών των παιδιών.
- ο Με αυτόν τον τρόπο το κοινωνικό περιβάλλον, το ταξικό χαρακτηριστικό και το μορφωτικό επίπεδο των κοινωνικών πρωταγωνιστών στον «χορό» των πρακτικών γραμματισμού έχει τεράστιο ενδιαφέρον και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της μελέτης των πρακτικών γραμματισμού.

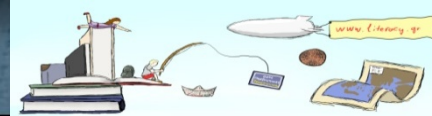
Παράγοντες που ενεργοποιούν τους εξωσχολικούς γραμματισμούς 1.

- **Πρωτογενής φορέας κοινωνικοποίησης (οικογένεια).** Εδώ μελετάμε το μορφωτικό επίπεδο των γονιών που έχει ως απόρροια τις επιλογές και τις στρατηγικές που αναπτύσσουν για την καλύτερη αξιοποίηση του εξωσχολικού χρόνου του παιδιού.
- **Δευτερογενής φορέας κοινωνικοποίησης (σχολείο).** Κατά πόσο το σχολείο επενεργεί στην αξιοποίηση του εξωσχολικού χρόνου του παιδιού.
- **Ταξικό χαρακτηριστικό (οικονομική θέση της οικογένειας μέσα στον κοινωνικό/παραγωγικό σχηματισμό).** Αυτός ο παράγοντας αποτελεί κομβικό σημείο καθώς αποτελεί τον κυρίαρχο πόρο για την ανάπτυξη και αξιοποίηση του εξωσχολικού χρόνου.

Παράγοντες που ενεργοποιούν τους εξωσχολικούς γραμματισμούς 2.

- ο **Τριτογενής φορέας κοινωνικοποίησης** (παρέα/ φίλοι/ ομάδες κοινωνικής πρακτικής). Ο συγκεκριμένος παράγοντας είναι αυτός που ενεργοποιεί τις περισσότερες εξωσχολικές ψηφιακές πρακτικές γραμματισμού οι οποίες έχουν να κάνουν με την επικοινωνία, τη μύηση σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα γραμματισμού και την ενεργοποίηση ταυτοτήτων των παιδιών.
- ο **Γεωγραφική διάσταση**. Ο τόπος διαβίωσης του παιδιού ή του εφήβου παίζει ιδιαίτερο ρόλο στη μελέτη των ψηφιακών πρακτικών, καθώς από διαπιστώσεις ερευνών βλέπουμε να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό οι ψηφιακές πρακτικές ενός παιδιού το οποίο ζει στην πόλη σε σχέση με τις πρακτικές ενός παιδιού το οποίο κατοικεί σε κάποιο απομακρυσμένο από τα αστικά κέντρα χωριό.

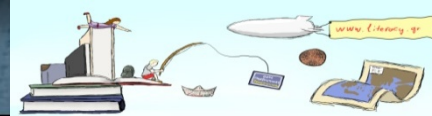

- ο Σύμφωνα με τη Heath (1983), η απόκτηση του γραμματισμού εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο κάθε υποκείμενο διαπραγματεύεται πόρους και κώδικες (ways with words and ways of taking) που του προσφέρει το περιβάλλον του.
- ο Έτσι, για να μπορέσουμε να ελέγξουμε τις πρακτικές γραμματισμού των παιδιών και των εφήβων, ώστε να αξιοποιήσουμε τις ΤΠΕ στην εκπαίδευση με έναν πιο σωστό και πιο κριτικό τρόπο, θα πρέπει να μελετήσουμε το περιβάλλον τους είτε το κοινωνικό- τα δίκτυα επικοινωνίας (τοπικά- διεθνή) είτε το υλικό (τα μέσα τα οποία χρησιμοποιεί).

Το σχολείο και η ενσωμάτωση των εξωσχολικών ψηφιακών πρακτικών

- ο Με βάση τις παραπάνω κατηγοριοποιήσεις αλλά και την ανάδειξη των παραγόντων οι οποίοι οδηγούν στην ανάπτυξη των εξωσχολικών ψηφιακών πρακτικών, αντιλαμβανόμαστε πως ο σχολικός γραμματισμός είναι ένας από τους πολλούς γραμματισμούς και πρέπει με κάθε τρόπο να συνδέεται με τον πρωτογενή γραμματισμό αλλά και με τις υπόλοιπες πρακτικές γραμματισμού οι οποίες συμβαίνουν κατά τη διάρκεια του εξωσχολικού χρόνου, αναπροσαρμόζοντας τις πρακτικές του σε πιο οικείες πρακτικές για τα παιδιά και τους εφήβους.

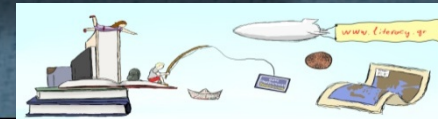
Για την καλύτερη αξιοποίηση των ΤΠΕ...

- ο Οφείλουμε να γνωρίζουμε τις ψηφιακές πρακτικές των παιδιών στον εξωσχολικό χρόνο. Έτσι οι ΤΠΕ δεν θα αντιμετωπίζονται ως ένα ενσωματωμένο μάθημα στα πλαίσια του αναλυτικού προγράμματος αλλά σαν ένα φυσικό περιβάλλον, έτσι όπως ακριβώς αντιμετωπίζονται από τα παιδιά στην εξωσχολική ζώνη δηλαδή ως ένα μέσο διαβάσματος, επικοινωνίας, κοινοποίησης πληροφοριών, παιχνιδιού, αναζήτησης πηγών και δημιουργίας.
- ο Κεντρικό ζήτημα προς αυτήν την κατεύθυνση αποτελεί η μεγαλύτερη μελέτη και κατανόηση των επικοινωνιακών περιβαλλόντων τα οποία είναι ευρέως γνωστά (www.facebook.com, www.msn.gr κ.α.) στα οποία τα παιδιά έχουν πλέον πρόσβαση από μικρή σχετικά ηλικία. Τα συγκεκριμένα περιβάλλοντα διαθέτουν όλα ειδικά κατασκευασμένα περιβάλλοντα άμεσης επικοινωνίας, τα οποία επιτρέπουν στον χρήστη την άμεση ανταλλαγή μηνυμάτων, πληροφοριών, μουσικής, βίντεο κ.α. Ενδιαφέρον έχει επίσης η μελέτη - όχι η στείρα κριτική- του γραφηματικού συστήματος, το οποίο χρησιμοποιούν τα παιδιά και οι έφηβοι κατά τη διάρκεια της επικοινωνίας (greeklish)

Στόχος!

- ο Για την ολοένα καλύτερη και στρατηγική αξιοποίηση των ΤΠΕ στη σχολική εκπαίδευση, καθοριστικής σημασίας ζήτημα αποτελεί η διερεύνηση όλου του ιστού των ψηφιακών πρακτικών του εξωσχολικού χρόνου, ώστε να γίνει αντιληπτός ο βαθμός εξοικείωσης των παιδιών με το μέσο. Κατ' αυτόν τον τρόπο είναι χρήσιμο να δημιουργούνται «γέφυρες επικοινωνίας» ανάμεσα στις εξωσχολικές και τις ενδοσχολικές πρακτικές γραμματισμού, εφόσον ο υπολογιστής φαίνεται να αποτελεί και κατά τη διάρκεια του εξωσχολικού χρόνου ένα παιδαγωγικό περιβάλλον, έτσι ώστε το μέσο να μην αντιμετωπίζεται ως κάτι ανοίκειο και καθαρά λειτουργικό αλλά να αξιοποιείται σε όλες τις δυναμικές εφαρμογές του π.χ. ενσωμάτωση των γνώσεων των παιδιών πάνω στα ζητήματα της επικοινωνίας στα επικοινωνιακά ψηφιακά συστήματα των σχολείων, δημιουργία σχολικών blog ή blog ανά τάξη με ενταγμένα τα μαθήματα και τις σημειώσεις των μαθημάτων σε ψηφιακή μορφή, σύνδεση των ψηφιακών πρακτικών των παιδιών με τις σχολικές ψηφιακές πρακτικές (δημιουργία υπερκειμένων από τους μαθητές αξιοποιώντας τις ψηφιακές γνώσεις των ίδιων των παιδιών) κ.α.

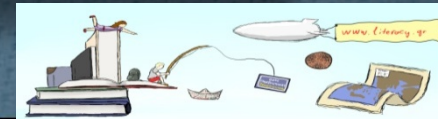

Αντί επιλόγου...

- Ως ανώτερο στόχο θεωρούμε την κριτική ενσωμάτωση και ανάγνωση των νέων τεχνολογιών τόσο από τους δασκάλους-καθηγητές όσο και από τους μαθητές. Αν και η παραπάνω θέση αποτελεί ιδανική κατάκτηση δεν μπορούμε παρά να προσπαθούμε να δημιουργούμε στο παρόν τάσεις προς την κατάκτηση του ανώτερου στόχου.

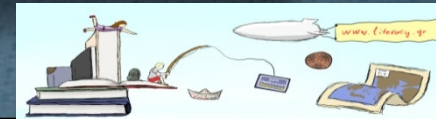
Βιβλιογραφία: ξενόγλωσση

- o Baynham, M. (2002), *Πρακτικές γραμματισμού*. Αθήνα: Μεταίχμιο
- o Gee, J. P. (1999), *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. New York & London: Routledge.
- o Gee, J. P. (2003), *What video games have to teach us about learning and literacy*. New York: Palgrave Macmillan
- o Gee, J. P. (2004), *Situated language and learning*. New York & London: Routledge.
- o Heath, S. B. (1983), *Ways with words: Language, life, and work in communities and classrooms*. New York: Cambridge University Press.

Βιβλιογραφία: ξενόγλωσση

- o Kress, G., & van Leeuwen, T. (2001), *Multimodal discourse*. London: Arnold
- o New London Group (2000), *A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures*. In B. Cope & M. Kalantzis (Eds.), *Multiliteracies. Literacy learning and the design of social futures*, 9-37, London: Routledge
- o Scribner, S. & Cole, M. (1981), *The Psychology of Literacy*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Βιβλιογραφία: ελληνόγλωσση

- ο Κουτσογιάννης, Δ. (2010). Προς μία γραμματική του παιδαγωγικού λόγου. Στο *Πρακτικά της 30^{ης} ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του ΑΠΘ*. Θεσσαλονίκη.
- ο Κουτσογιάννης, Δ. (2007). *Ψηφιακές Πρακτικές γραμματισμού των εφήβων*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας
  - http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/ict/teens/index.html
- ο Κουτσογιάννης, Δ. (υπό δημοσίευση). *Εφηβικές πρακτικές γραμματισμού και ταυτότητες*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

